

FN konvensjonen om rettighetene til mennesker med nedsatt funksjonsevne

Åpen temadag 23.april, 2019

Sammendrag

Kommunalt Råd for funksjonshemmede skal ha temadag om FN konvensjonen om rettighetene til mennesker med nedsatt funksjonsevne. Hensikten er å ta «tempen» på hvor vi står i Bodø kommune. Dokumentet tar rede for hvor de ulike virksomhetsområder befinner seg sett i lys av konvensjonen. Hva har man fått til og hva er utfordringer i dag? Hvordan skal man arbeide med utfordringene?

Dokumentet skal kunne brukes som arbeidsdokument/handlingsplan etter temadagen, slik at en fremtidig utvikling kan dokumenteres.

Marcus Zweiniger
zwemar@bodo.kommune.no

Innholdsfortegnelse

Innledning.....	2
Invitasjon	3
Utdanning	4
Artikkel 24, Utdanning.....	4
Pkt. 2 a – e, pkt. 3 a-c, pkt. 4, pkt. 5 (grunnskoleundervisning, voksenopplæring og livslang læring)	4
Kultur, fritid og idrett	7
Artikkel 30, Deltakelse i kulturliv, fritidsaktiviteter, fornøyer og idrett	7
Pkt. 1 a-c, 2, 4, 5 a-e	7
Helse, miljø og omsorg	11
Artikkel 14, Frihet og personlig sikkerhet.....	11
Alle pkt.....	11
Artikkel 9, Tilgjengelighet	11
Pkt. 2 c, e, f.	11
Artikkel 19, Retten til selvstendig liv og til å være en del av samfunnet	12
Alle pkt.....	12
Artikkel 22, Respekt for privatlivet.....	13
Alle pkt.....	13
Artikkel 25, Helse.....	13
Pkt. a-d, f.	13
Artikkel 26, Habilitering og rehabilitering	14
Pkt. 1 a-b, 2,3.....	14
Bygg og byrom.....	16
Artikkel 9, Tilgjengelighet.....	16
Pkt. 1 a, 2 a – d.	16
Arbeid	19
Artikkel 27, Arbeid og sysselsetting.....	19
Pkt 1 a-c, g, i, k.....	19
Demokrati og informasjon	21
Artikkel 9, Tilgjengelighet.....	21
Pkt. 1 b og 2 g.	21

Innledning

Norge undertegnet FN-konvensjonen om rettighetene til mennesker med nedsatt funksjonsevne den 30. Mars 2007. Konvensjonen trådte i kraft 3. mai 2008. Konvensjonens hovedformål er å sikre personer med nedsatt funksjonsevne like muligheter til å realisere sine menneskerettigheter, samt å bygge ned hindre som vanskeliggjør dette. Videre skal konvensjon fremme, verne om, og sikre mennesker med nedsatt funksjonsevne full og likeverdig rett til å nyte alle menneskerettigheter og grunnleggende friheter, og å fremme respekten for deres iboende verdighet.

Kommunalt råd for funksjonshemmede i Bodø arrangerer en åpen temadag om hvordan «ståa» er i Bodø kommune sett i forhold til FN konvensjonen. Hensikten med temadagen er å ta «tempen» på hvor vi står, sette ord på utfordringer og ha dialog om veien videre.

På temadagen vil Anne Jorun B. Ballangrud, seniorrådgiver ved LDO (Likestillings- og Diskrimineringsombudet), innlede om konvensjonen og kommunens forpliktelser. Deretter vil representanter fra ulike enheter i Bodø kommune orientere om hvordan situasjonen er på ulike områder.

I tillegg til et felles foredrag er det utarbeidet dette dokumentet, som kan brukes som kortfattet skriftlig orientering, men også som arbeidsdokument og handlingsplan etter temadagen, slik at en fremtidig utvikling kan dokumenteres.

Dokumentet tar ikke stilling til alle artikler i FN konvensjonen, men er bygd opp etter programmet til temadagen og fagområdene i Bodø kommune.

FN konvensjonen om rettighetene til mennesker med nedsatt funksjonsevne kan lasters ned på Regjeringens nettside:

https://www.regjeringen.no/globalassets/upload/bld/sla/funk/konvensjon_web.pdf

Invitasjon til temadag om FN-konvensjonen: Rettighetene til mennesker med nedsatt funksjonsevne (CRPD¹) og «ståa» i Bodø kommune

23. april, kl.10.30-15.30 i Stormen bibliotek

Kommunalt råd for funksjonshemmede i Bodø arrangerer en åpen temadag om hvordan «ståa» er i Bodø kommune sett i forhold til FN konvensjonen om rettighetene til mennesker med nedsatt funksjonsevne. Hensikten er å ta «tempen» på hvor vi står, sette ord på utfordringer og ha dialog om veien videre.

Det blir en innledning om konvensjonen og kommunens forpliktelser ved seniorrådgiver ved LDO (Likestillings- og Diskrimineringsombudet) Anne Jorun B. Ballangrud. Deretter vil følgende representanter fra Bodø kommune ha innledning om hvordan situasjonen er på ulike områder:

- **Utdanning**, artikkel 24, pkt. 2 a – e, pkt. 3 a-c, pkt. 4, pkt. 5 det som går på voksenopplæring og livslang læring v/undervisningssjef *Tore Tverbakk*
- **Deltakelse i kulturliv, fritidsaktiviteter, fornøyelser og idrett** artikkel 30, pkt. 1 a-c, 2, 4, 5 a-e v/leder Bratten aktivitetspark *Stig Magne Rikardsen*
- **Frihet og personlig sikkerhet**, artikkel 14 alle pkt.
Tilgjengelighet, artikkel 9, pkt. 1 c, e, f.
Retten til selvstendig liv og til å være en del av samfunnet, Artikkel 19, alle pkt.
Respekt for privatlivet, artikkel 22, alle pkt.
Helse, artikkel 25, pkt. a-d, f.
Habilitering og rehabilitering, artikkel 26, pkt. 1 a-b, 2,3.
v/leder av miljøtjenesten *Randi Huus* og rådgiver Helse- og omsorgsavdelingen *Mona Karlsen*
- **Tilgjengelighet**, Artikkel 9, pkt. 1 a, 2 a – d.
v/leder Bygg drift *Emil M Jensen* og landskapsarkitekt *Teknisk avdeling Marcus Zweiniger*
- **Arbeid og sysselsetting**, artikkel 27, pkt 1 a-c, g, i, k. v/HMS rådgiver *Elisabeth Aune Burchardt*
- **Ytringsfrihet og meningsfrihet og tilgang på informasjon**, artikkel 21, pkt. a, b, e.
Deltakelse i det politiske og offentlige liv, artikkel 29, pkt. a.
Tilgjengelighet, Artikkel 9, pkt. 1 b, g. v/kommunikasjonsrådgiver *Tor-Einar Schøning*

Etter hvert innlegg blir det mulighet til spørsmål, kommentarer og dialog. Lunch kan kjøpes i kafeen TUR i Biblioteket.

Program:

10.30-10.35	Velkommen og praktisk info ved leder kommunalt råd for funksjonshemmede - Gunn Strand Hutchinson
10.35-11.35	Kommunens forpliktelser etter CRPD v/seniorrådgiver LDO (Likestillings- og Diskriminerings Ombudet) - Anne Jorun B. Ballangrud
11.35-12.15	Lunch
12.15-14.45	Innlegg fra ulike etater i Bodø kommune (se info over) og spørsmål, kommentarer og dialog. Det legges inn pauser
14.45-15.30	Avsluttende diskusjon og oppsummering

¹ Convention on the Rights of Persons with Disabilities.

Utdanning

Artikkel 24, Utdanning

Pkt. 2 a – e, pkt. 3 a-c, pkt. 4, pkt. 5 (grunnskoleundervisning, voksenopplæring og livslang læring)

1. Partene erkjenner at mennesker med nedsatt funksjonsevne har rett til utdanning. Med sikte på å virkeliggjøre denne rettigheten uten diskriminering, og på basis av like muligheter, skal partene sikre et inkluderende utdanningssystem på alle nivåer, samt livslang læring, som tar sikte på:

a) at menneskets potensial og forståelsen av dets verdighet og egenverdi utvikles fullt ut, og at respekten for menneskerettighetene, de grunnleggende friheter og det menneskelige mangfold styrkes,

b) at mennesker med nedsatt funksjonsevne får utvikle sin personlighet, sine anlegg og sin kreativitet, så vel som sine psykiske og fysiske evner, fullt ut,

c) at mennesker med nedsatt funksjonsevne blir i stand til å delta effektivt i et fritt samfunn.

2. For å virkeliggjøre denne rettighet skal partene sikre

a) at mennesker med nedsatt funksjonsevne ikke stenges ute fra det allmenne utdanningssystemet på grunn av nedsatt funksjonsevne, og at barn med nedsatt funksjonsevne ikke stenges ute fra obligatorisk og gratis grunnskoleundervisning eller fra videregående opplæring på grunn av sin nedsatte funksjonsevne,

b) at mennesker med nedsatt funksjonsevne får tilgang til inkluderende, god og gratis grunnutdanning og videregående opplæring i sitt lokalsamfunn, på lik linje med andre,

c) rimelig tilrettelegging ut fra den enkeltes behov,

d) at mennesker med nedsatt funksjonsevne får nødvendig støtte, innenfor rammen av det allmenne utdanningssystemet, slik at det legges til rette for en effektiv utdanning,

e) effektive støttetiltak tilpasset den enkeltes behov, i et miljø som gir størst mulig faglig og sosial utvikling, i tråd med målet om full inkludering.

Hva har man fått til?

- Det er etablert rutiner for samarbeid mellom grunnskole og barnehage, og mellom grunnskole og videregående opplæring om elever med nedsatt funksjonsevne og deres opplæringsbehov. Disse elevene har i all hovedsak sakkyndig vurdering og tilrådnning fra PPT som beskriver deres behov for tilrettelegging i grunnskolen og videregående opplæring.
- Vi har et mangfold av elever i mange av våre skoler som viser at nærskolen kan gi god tilpasset opplæring til elever med funksjonsnedsettelse.
- Godt samarbeid mellom ulike aktører
- Elever evner å inkludere elever med store funksjonsnedsettelse.

Hva er utfordringer i dag?

- Vi har noen grunnskoler som ikke har bygningsmessige muligheter til tilrettelegging for elever med funksjonsnedsettelse.
  - Manglende tilgjengelig læringsarenaer for alle
-

	<ul style="list-style-type: none"> – Noen utfordringer knyttet til inkludering fra 10 årsalder når elever i større grad velger sin omgangskrets også etter skoletid.
Hvordan kan man arbeide med utfordringene?	<ul style="list-style-type: none"> – Bodø kommune er inne i tidenes satsning på skolebygg og uteområder/skolegårder. Vi bruker ca. 1 milliard innenfor økonomiperioden på nybygg og renovering av skolebygg. Et sentralt mål er universell utforming og flere skoler blir nå satt i stand til å ta bedre imot elever med funksjonsnedsettelse. – Utvikle inkluderende barnehage- og skolemiljø gjennom å delta i nasjonal satsning. – Aktiv satsning på et læringsmiljø som fremmer helse, trivsel og læring
<p>3. Partene skal gjøre det mulig for mennesker med nedsatt funksjonsevne å lære praktiske og sosiale ferdigheter slik at de lettere kan delta fullt ut i undervisningen på lik linje med andre, og som medlemmer av samfunnet. For dette formål skal partene treffe hensiktsmessige tiltak, herunder:</p> <p>a) å legge til rette for innlæring av punktskrift, alternativ skrift, alternative og supplerende kommunikasjonsformer, -midler og -formater, orienterings- og mobilitetsferdigheter, samt legge til rette for likemannsarbeid og mentorvirksomhet,</p> <p>b) å legge til rette for innlæring av tegnspråk og fremme av døvesamfunnets språklige identitet,</p> <p>c) å sikre at undervisningen av blinde, døve og døvblinde personer, og især barn, finner sted på de språk og i de kommunikasjonsformer og med de kommunikasjonsmidler som er best tilpasset den enkelte, og i et miljø som gir størst mulig faglig og sosial utvikling.</p>	
Hva har man fått til?	<ul style="list-style-type: none"> – Vi har elever med nedsatt funksjonsevne som har behov for ulike og alternative måter å kommunisere på. Grunnskolen har ansatte pedagoger som behersker ulike kommunikasjonsformer. Vi har et godt samarbeid med ulike fagmiljøer som bistår skolene i kompetanseutvikling knyttet til kommunikasjon.
Hva er utfordringer i dag?	<ul style="list-style-type: none"> – Det er utfordrende å bygge gode og robuste fagmiljøer fordi personalet er spredt på flere skoler. Det er også en utfordring at det er en –to/ få elever som har disse behovene og som vanskeliggjør gode samhandlingsoppgaver elever i mellom. – Noen foreldre ønsker at elevene skal få gå på samme skole, andre ønsker tilbud på nærskolen sin.
Hvordan kan man arbeide med utfordringene?	<p>Vurdere etablering av nettverk mellom personalet. Vi vurderer også å samle elever til felles tilbud i SFO-tid. Vi imøtekommer søknad om skolebytte når det ønskes.</p>

4. Med sikte på å bidra til å virkeliggjøre denne rettighet skal partene treffe hensiktsmessige tiltak for å ansette lærere som kan tegnspråk og/eller punktskrift, herunder lærere med nedsatt funksjonsevne, og å lære opp fagfolk og personale som arbeider på alle nivåer i utdanningssystemet. Opplæringen skal omfatte bevisstgjøring om funksjonshemming og bruk av hensiktsmessige alternative og supplerende kommunikasjonsformer, -midler og -formater, samt

undervisningsmetoder og undervisningsmaterieell som er til hjelp for mennesker med nedsatt funksjonsevne.

Hva har man fått til?	<ul style="list-style-type: none"> – Vi har lagt til rette for etter – og videreutdanning i alternative kommunikasjonsformer når det er behov for det. Vi har også flyttet lærere mellom skoler for å møte behovet. Vi har også lagt til rette for at andre yrkesgrupper i skolen som innehar denne kompetansen. Vi har et godt samarbeid med barnehagesektoren slik at skolen har informasjon i god tid før eleven begynner på skolen. Vi har også eksempler på at kompetansen (personell) blir med i overgang til skole og gjennom overgangene i grunnskolen når det er behov for det.
Hva er utfordringer i dag?	<ul style="list-style-type: none"> – Forholdsvis få elever har disse behovene og de kompetente voksne er spredt på ulike skoler. Dette utfordrer å bygge opp robuste fagmiljøer. Som arbeidsgiver skal vi også legge til rette for arbeidstakers behov.
Hvordan kan man arbeide med utfordringene?	<ul style="list-style-type: none"> – Dialog med skolene og hvordan vi beste kan utvikle denne kompetansen, og vi kan etablere nettverk mellom skolepersonell som jobber med alternative – og supplerende kommunikasjonsformer.

5. Partene skal sikre at mennesker med nedsatt funksjonsevne får tilgang til høyere utdanning, yrkesrettet opplæring, voksenopplæring og livslang læring uten diskriminering og på lik linje med andre. For dette formål skal partene sikre rimelig tilrettelegging for mennesker med nedsatt funksjonsevne.

Hva har man fått til?	<ul style="list-style-type: none"> – Bodø kommune har opplæringstilbud til voksne som har rett til grunnskoleopplæring og/ eller spesialundervisning. Det er skolens sakkyndige instans, PPT, som avgjør om den voksne med nedsatt funksjonsevne har rett til denne opplæringen. – Som arbeidsgiver legger vi til rette for kompetanseutvikling og etter - og videreutdanning for våre ansatte i forhold til skolens og elevenes behov. Alle våre 1000 ansatte deltar i et opplegg for kompetanseutvikling på i en eller annen form ut fra behov.
Hva er utfordringer i dag?	<ul style="list-style-type: none"> – Utfordringen er å ha fleksible systemer som kan ivareta de ulike behov de voksne har for både voksenopplæring og livslang læring. – Det er også ulike begrensninger som vanskeliggjør å imøtekomme ønsket om opplæring og læring.
Hvordan kan man arbeide med utfordringene?	<ul style="list-style-type: none"> – Dette vil kreve god kartlegging av både behov og muligheter og hvilke forutsetninger som må legges til grunn.

Kultur, fritid og idrett

Artikkel 30, Deltakelse i kulturliv, fritidsaktiviteter, fornøyelser og idrett

Pkt. 1 a-c, 2, 4, 5 a-e

1. Partene erkjenner at mennesker med nedsatt funksjonsevne har rett til å delta i kulturlivet på lik linje med andre, og skal treffe alle hensiktsmessige tiltak for å sikre at mennesker med nedsatt funksjonsevne

a) har tilgang til kulturmateriale i tilgjengelige formater,

Hva har man fått til?	<ul style="list-style-type: none"> – Vi forstår tilgang til kulturmateriale som følgende: – Stormen bibliotek – Stormen bibliotek tilbyr litteratur i flere ulike formater, hvorav bøker med storskrift, lydbøker og e-bøker er de formatene som mest er tilpasset mennesker med nedsatt funksjonsevne. – Det finnes en nasjonal bibliotek-tjeneste, NBL, som har hovedansvar for blinde og svaksynte. – Lydbøker – Blindeskrift – Nettsider informasjon – Basis Kafé
Hva er utfordringer i dag?	<ul style="list-style-type: none"> – Vi har lite erfaring. – Bedre digital informasjon. – Lite etterspørsel over hva som mangler – Mangelfull kontroll over hva som finnes ut over det vi vet.
Hvordan kan man arbeide med utfordringene?	<ul style="list-style-type: none"> – Opplæring internt – Opplysningsarbeid – Innhenting av informasjon

---

b) har tilgang til fjernsynsprogrammer, filmer, teateroppsetninger og andre kulturaktiviteter, i tilgjengelige formater,

---

Hva har man fått til?	<ul style="list-style-type: none"> – Kulturkontoret jobber ikke direkte med oppsett av fysiske produksjoner – Stormen konserthus – Vi legger til rette for at bygningsmassene er universelt utformet. – Tilskuddsordninger til andre aktører som kan produsere fjernsynsprogrammer, filmer, teateroppsetninger og andre kulturaktiviteter, i forskjellige formater.
Hva er utfordringer i dag?	<ul style="list-style-type: none"> – Lite erfaring – Lite informasjon
Hvordan kan man arbeide med utfordringene?	<ul style="list-style-type: none"> – Kartlegge behovet og innhente informasjon.

---

c) har tilgang til steder som tilbyr kulturell framføring eller kulturelle tjenester, slik som teatre, museer, kinoer, biblioteker og reiselivstjenester, og så langt det er mulig har tilgang til minnesmerker og steder av nasjonal kulturell betydning.

Hva har man fått til?	<ul style="list-style-type: none"> – Pliktig til å følge regelverk ved nybygg. – Alle innganger til Stormen bibliotek er tilpasset folk i rullestol. – H-parkering like utenfor. – Publikumsheis i bygget, som også kan romme større rullestoler. – Doble dører til litteratursal, kunstrom, m.fl. – Ledelinjer utenfor bygget, og inne i bygget som leder til hovedskranke. – Handikoptoaletter i alle etasjer. – Teleslynge i Litteratursal og i skranke. – Har blitt bedre på tilrettelegging Eksempel, – Personer med nedsatt funksjonsevne har i hovedsak tilgang til kulturelle tjenester, slik vi kjenner det.
Hva er utfordringer i dag?	<ul style="list-style-type: none"> – Ikke alle er oppmerksom på hjelpemidlene som er tilgjengelig (for eksempel teleslynger) – Riktig bruk av teknologi og tenke på hvor kulturkontoret arrangerer møter – Eldre bygg har i noen grad begrenset tilgang.
Hvordan kan man arbeide med utfordringene?	<ul style="list-style-type: none"> – Øke kunnskapen om tilbudene både internt og ut til publikum. – Be folk om å bruke mikrofon.

2. Partene skal treffe hensiktsmessige tiltak for å gi mennesker med nedsatt funksjonsevne mulighet til å utvikle og utnytte sitt kreative, kunstneriske og intellektuelle potensial, ikke bare av hensyn til seg selv, men også til berikelse for samfunnet.

Hva har man fått til?	<ul style="list-style-type: none"> – Legger til rette for møteplasser og imøtekommer mennesker – Basis Kafé – I Stormen Kunst har vi i samarbeid med SKINN vist en utstilling: Rå Kunst – hvor samtlige malerier, verker var laget av mennesker med nedsatt psykisk funksjonsevne. – Bratten aktivitetspark; Scene Bratten – Symra dagsenter (Buss samarbeid OK-HO) – Sommer sammen (frisklivscentralen)
Hva er utfordringer i dag?	<ul style="list-style-type: none"> – Flere tilbud – Vi har ikke etablert noe fast. – Mer samarbeid på tvers av sektorer og avdelinger og mellom offentlige-/private-/frivillige aktører
Hvordan kan man arbeide med utfordringene?	<ul style="list-style-type: none"> – Frivillige og lag og foreninger kan få/ta større ansvar. – Vi er åpen for samarbeidsprosjekter – Informasjonsflyt

4. Mennesker med nedsatt funksjonsevne skal på lik linje med andre ha rett til anerkjennelse av og støtte til sin spesielle kulturelle og språklige identitet, herunder tegnspråk og døvekultur.

Hva har man fått til?	– Støtteordninger til enkelte organisasjoner.
Hva er utfordringer i dag?	– Finne hensiktsmessige lokaler – Identifisere utfordringen, får få henvendelser – Har ikke nok informasjon og kunnskap på området
Hvordan kan man arbeide med utfordringene?	– Jobbe med overordnet planverk.

5. For å gjøre det mulig for mennesker med nedsatt funksjonsevne å delta på lik linje med andre i fritids-, fornøyleses- og idrettsaktiviteter, skal partene treffe hensiktsmessige tiltak for:

a) å oppmuntre til og fremme deltakelse for mennesker med nedsatt funksjonsevne i vanlige idrettsaktiviteter på alle nivåer, så langt det overhodet er mulig,

Hva har man fått til?	– Innstranden IL støttet med midler->IU – lavere leiepriser. – IIL tilskudd til inkludering – Bratten aktivitetspark; – Børre Buss, Frisbee golf, turstier, Bratten scene og lydstudio. RC bilbane.
Hva er utfordringer i dag?	– Vi har ikke egne tilskuddsmidler. – Mangler kartlegging. Vet ikke om behovet er større.
Hvordan kan man arbeide med utfordringene?	– Kartlegge behov. –

b) å sikre at mennesker med nedsatt funksjonsevne har mulighet for å arrangere, utvikle og delta i idretts- og fritidsaktiviteter spesielt beregnet på dem, og for dette formål oppmuntre til at de tilbys hensiktsmessig instruksjon, trening og ressurser, på lik linje med andre,

Hva har man fått til?	– IIL og deres IU (Idrett for Utviklingshemmede) – Følgende aktiviteter: Svømming, fotball, boccia, teppecurling. I sommersesongen også turorientering, frisbee-golf og friidrett
Hva er utfordringer i dag?	– Begrenset tilbud – Lokalisert til ett IL->IIL
Hvordan kan man arbeide med utfordringene?	– Kartlegge behov og evaluere tilbud i dag. – Mulig å stimulere andre idrettslag til å opprette tilbud, dersom behov?

c) å sikre at mennesker med nedsatt funksjonsevne har tilgang til arenaer for idrettsaktiviteter, fritidsaktiviteter og reiseliv, å sikre at barn med nedsatt funksjonsevne har samme mulighet som andre barn til å delta i lek, fornøyleser, fritidsaktiviteter og idrettsaktiviteter, også de aktiviteter som finner sted i skolen,

---

Hva har man fått til?	<ul style="list-style-type: none"> – Bankgata hallen terskelfri, ledestriper, heis, toaletter tilpasset rullestolbrukere, garderobene er større og det er garderobesom er rettet for de som har behov for eventuelt egne. – Bratten
Hva er utfordringer i dag?	<ul style="list-style-type: none"> – Gamle bygg og uteområder som ikke er godt nok oppgradert til å gi samme muligheter for alle
Hvordan kan man arbeide med utfordringene?	<ul style="list-style-type: none"> – Kartlegge bygningsmasse, lekeplasser, uteområder, fritids- og idrettsaktiviteter

---

e) å sikre at mennesker med nedsatt funksjonsevne har tilgang til tjenester fra dem som har ansvar for å organisere fritids-, reiselivs-, fornøyles- og idrettsaktiviteter.

Hva har man fått til?	<ul style="list-style-type: none"> – Stormen bibliotek, Bratten aktivitetspark og Ung kultur. – Innstranda IL-> IU
Hva er utfordringer i dag?	<ul style="list-style-type: none"> – Kartlegging – Informasjon om tilbudene.
Hvordan kan man arbeide med utfordringene?	<ul style="list-style-type: none"> – God kartlegging av behov og muligheter er grunnleggende i forhold til hvilke forutsetninger og tilbud og bygg som bør utvikles.

Helse, miljø og omsorg

Artikkel 14, Frihet og personlig sikkerhet

Alle pkt.

1. Partene skal sikre at ethvert menneske med nedsatt funksjonsevne på lik linje med andre:

a) har rett til frihet og personlig sikkerhet,

b) ikke berøves friheten på ulovlig eller vilkårlig måte, at enhver frihetsberøvelse skjer på lovlig måte, og at nedsatt funksjonsevne ikke i noe tilfelle skal rettfærdiggjøre frihetsberøvelse.

2. Partene skal sikre at mennesker med nedsatt funksjonsevne som berøves sin frihet gjennom en hvilken som helst prosess, har krav på garantier på lik linje med andre i samsvar med internasjonale menneskerettighetsbestemmelser, og skal behandles i samsvar med målene og prinsippene i denne konvensjon, herunder ved gjennomføring av rimelig tilrettelegging.

Hva har man fått til?	<ul style="list-style-type: none"> – Bruk av velferdsteknologi /trygghetsteknologi, hjelpemidler og tilrettelegging ut fra den enkeltes behov – Personsentrert omsorg hvor «Hva er viktig for deg» er sentralt spm i dialog med bruker
Hva er utfordringer i dag?	<ul style="list-style-type: none"> – Riktig bruk av teknologi både av bruker/pårørende/personell – alminneliggjøre løsninger slik at de er lett tilgjengelig for alle
Hvordan kan man arbeide med utfordringene?	<ul style="list-style-type: none"> – Opplæring – Etisk refleksjon – Felles forståelse/opplysningsarbeid – samarbeid med spesialisthelsetjenesten, politi og andre

---

Artikkel 9, Tilgjengelighet

Pkt. 2 c, e, f.

1. For at mennesker med nedsatt funksjonsevne skal få et selvstendig liv og kunne delta fullt ut på alle livets områder, skal partene treffe hensiktsmessige tiltak for å sikre at mennesker med nedsatt funksjonsevne på lik linje med andre får tilgang til det fysiske miljøet, til transport, til informasjon og kommunikasjon, herunder informasjons- og kommunikasjonsteknologi og -systemer, og til andre tilbud og tjenester som er åpne for eller tilbys allmennheten, både i byene og i distriktene. Disse tiltakene, som også skal inkludere å identifisere og fjerne det som hindrer og vanskeliggjør tilgjengeligheten, skal blant annet gjelde for:

a) bygninger, veier, transport og andre innendørs og utendørs tilbud, herunder skoler, boliger, helsetjenestens lokaler og arbeidsplasser,

b) informasjon, kommunikasjon og andre tjenester, herunder elektroniske tjenester og nødtjenester.

2. Partene skal også treffe alle hensiktsmessige tiltak for

c) å sørge for at involverte parter gis opplæring om tilgjengelighet for mennesker med nedsatt funksjonsevne,

e) å sørge for ulike former for assistanse fra mennesker eller dyr, og fra formidlere, herunder guider, opplesere og profesjonelle tegnspråktolker, for å lette tilgjengeligheten til bygninger og andre anlegg som er åpne for allmennheten,

f) fremme andre hensiktsmessige former for assistanse og støtte til mennesker med nedsatt funksjonsevne for å sikre at de får tilgang til informasjon,

Hva har man fått til?	<ul style="list-style-type: none"> – En rehabiliteringstjeneste som jobber tverrfaglig, har ulike opplærings- og mestringstilbud – Pårørendeskole og pårørendeveiledning – Hjelpemiddelteam – Brukerstyrt personlig assistanse (BPA) – Personell følger brukere – Ledsagerordning ferie – ...
Hva er utfordringer i dag?	<ul style="list-style-type: none"> – Mangelfull kjennskap til hvilke muligheter som finnes – ...
Hvordan kan man arbeide med utfordringene?	<ul style="list-style-type: none"> – Opplæring – Veiledning – opplysningsarbeid – temaplan for universell utforming

Artikkel 19, Retten til selvstendig liv og til å være en del av samfunnet

Alle pkt.

Konvensjonspartene erkjenner at alle mennesker med nedsatt funksjonsevne har samme rett som andre til å leve i samfunnet, med de samme valgmuligheter, og skal treffe effektive og hensiktsmessige tiltak for å legge til rette for at mennesker med nedsatt funksjonsevne skal kunne gjøre full bruk av denne rettighet, og bli fullt inkludert og delta i samfunnet, blant annet ved å sikre:

a) at mennesker med nedsatt funksjonsevne har anledning til å velge bosted, og hvor og med hvem de skal bo, på lik linje med andre, og ikke må bo i en bestemt boform,

b) at mennesker med nedsatt funksjonsevne har tilgang til ulike støttetjenester i eget hjem og i særskilte boformer, samt annen samfunnsservice, herunder den personlige bistand som er nødvendig for å kunne bo og være inkludert i samfunnet og for å hindre isolasjon eller segregering,

c) at samfunnets tjenester og tilbud for befolkningen generelt er tilgjengelig på lik linje for mennesker med nedsatt funksjonsevne, og tar hensyn til deres behov.

Hva har man fått til?	<ul style="list-style-type: none"> – Et mangfold av boliger som er universelt utformet og hvor kommunen leier ut eller har tildelings- eller tilvisningsrett – Velferdsteknologi som verktøy for trygghet og selvstendighet – Variasjon av botilbud med bemanning tilknyttet – Kommunal bostøtteordning – Hjemmetjenester, dag- og aktivitetstilbud – Samarbeid med frivillig sektor – ...
Hva er utfordringer i dag?	<ul style="list-style-type: none"> – Mangler boformer for fellesskap tilknyttet bemanning – Nye boliger har høy leiekostnad

-
- Bruk av velferdsteknologi som verktøy for selvstendigjøring uten at det oppleves som fremmedgjørende.
  - Mangelfull kjennskap til hvilke muligheter/løsninger som finnes og hvordan disse kan bidra til økt trygghet, selvstendighet og frihet.

Hvordan kan man arbeide med utfordringene?

- Avklare forventninger, tidlig dialog og medvirkning
- Oppfølging av tiltak i Boligplanen med økt tilgang på boliger i private utviklingsprosjekter
- Utvikle botilbud tilknyttet bemanning
- Tilpasse opprinnelig bolig
- Tverrsektorielt samarbeid – generasjonsvennlig samfunn, delta i t nettverk for aldersvennlig samfunn

---

Artikkel 22, Respekt for privatlivet

Alle pkt.

1. Ingen person med nedsatt funksjonsevne skal, uansett bosted eller boform, utsettes for vilkårlige eller ulovlige inngrep i privat- eller familieliv, hjem eller korrespondanse eller andre former for kommunikasjon, eller ulovlige angrep på ære eller omdømme. Mennesker med nedsatt funksjonsevne har rett til lovens beskyttelse mot slike inngrep eller angrep.

2. Partene skal beskytte personopplysninger og opplysninger om helse og rehabilitering for mennesker med nedsatt funksjonsevne, på lik linje med andre.

Hva har man fått til?

- Kommunens verdier er kvalitet-omsorg-respekt og skal vises i adferd, kommunikasjon og tjenester
- Saksbehandling og dokumentasjon følger lov og forskrift
- Ved inngripende tiltak skal det fattes vedtak.

Hva er utfordringer i dag?

- Mangelfull kjennskap til hvilke velferdsteknologiske muligheter/løsninger som finnes og hvordan disse kan bidra til økt trygghet, selvstendighet og frihet.
- Sikre at personell til enhver tid er bevisst hvordan sensitiv informasjon håndteres og sikrer at sensitiv informasjon behandles forsvarlig
-

Hvordan kan man arbeide med utfordringene?

- Opplæring og bevisstgjøring
- opplysningsarbeid

Artikkel 25, Helse

Pkt. a-d, f.

Partene erkjenner at mennesker med nedsatt funksjonsevne har rett til den høyest oppnåelige helsestandard uten diskriminering på grunn av nedsatt funksjonsevne. Partene skal treffe alle hensiktsmessige tiltak for å sikre at mennesker med nedsatt funksjonsevne får tilgang til helsetjenester som tar hensyn til de to kjønns egenart, herunder helse relatert rehabilitering. Partene skal særlig:

- a) sørge for at mennesker med nedsatt funksjonsevne tilbys helsetjenester og - programmer, kostnadsfritt eller til en overkommelig pris, som dekker det samme spekteret og holder den samme kvalitet og standard som hva som tilbys andre, også med hensyn til seksuell og reproduktiv helse og folkehelseiltak rettet mot befolkningen,
- b) sørge for at mennesker med nedsatt funksjonsevne får de helsetjenester som de trenger spesielt på grunn av sin nedsatte funksjonsevne, herunder tidlig utredning og inngripen, samt tjenester for å begrense og forhindre ytterligere funksjonsnedsettelse, også blant barn og eldre,
- c) sørge for at mennesker med nedsatt funksjonsevne tilbys slike helsetjenester så nær hjemstedet som mulig, også i distriktene,
- d) kreve at medisinsk personell gir mennesker med nedsatt funksjonsevne like god behandling som den som gis til andre, herunder at behandlingen skal skje på grunnlag av fritt og informert samtykke, blant annet ved bevisstgjøring om menneskerettighetene, verdigheten, selvbestemmelsesretten og behovene til mennesker med nedsatt funksjonsevne, gjennom opplæring og iverksettelse av etiske standarder for offentlige og private helsetjenester,
- f) hindre diskriminerende nektelse av helse- og omsorgstjenester, eller mat og drikke, på grunn av nedsatt funksjonsevne.

Hva har man fått til?	<ul style="list-style-type: none"> – Tidlig innsats – helsefremmende arbeid, forebygging og tidlig innsats strategi som skal vises i hele tjenesten – Velferdsteknologi som tas i bruk er slik at det kan fungere for personer med ulike funksjonsevner – Hjemmebaserte tjenester og miljøtjenester – ytes i den enkeltes bolig – Tjenestetilbud utformes i tett dialog med bruker – Livsgledesertifisering av alle sykehjem
Hva er utfordringer i dag?	<ul style="list-style-type: none"> – Mangelfull kjennskap til hvilke muligheter/løsninger som finnes og hvordan disse kan bidra til økt trygghet, selvstendighet og frihet. – Det er krevende å gi tjenester i ytterdelene av kommunen. Tilbud gis i ytterkantenes «sentrum» – ...
Hvordan kan man arbeide med utfordringene?	<ul style="list-style-type: none"> – Informasjon og opplysningsarbeid – Medvirkning og samarbeid med bruker – pårørende - nettverk – Bedre samhandling mellom tjenestenivåene - fokusere gode pasientforløp og felles læringsnettverk – Kompetansehevende tiltak – Etisk refleksjon og veiledning

---

Artikkel 26, Habilitering og rehabilitering

Pkt. 1 a-b, 2,3.

1. Partene skal treffe effektive og hensiktsmessige tiltak, herunder gjennom likemannsarbeid, slik at mennesker med nedsatt funksjonsevne kan oppnå og beholde størst mulig selvstendighet, utnytte sitt fysiske, mentale, sosiale og yrkesmessige potensial fullt ut, og oppnå full inkludering og deltakelse på alle livets områder. For det formål skal partene opprette, styrke og videreutvikle brede

habiliterings- og rehabiliteringstjenester og -programmer, særlig på områdene helse, sysselsetting, utdanning og sosiale tjenester, på en slik måte at disse tjenester og programmer:

a) begynner på et så tidlig stadium som mulig, og er basert på en tverrfaglig vurdering av den enkeltes behov og ressurser,

b) støtter deltakelse og inkludering i lokalsamfunnet og på alle samfunnsområder, er frivillige, og tilbys mennesker med nedsatt funksjonsevne så nær lokalmiljøet som mulig, også i distriktene.

2. Partene skal fremme utviklingen av grunn- og etterutdanningen av fagfolk og personell som arbeider i habiliterings- og rehabiliteringstjenestene.

3. Partene skal fremme tilgangen til, kunnskapen om og bruken av tekniske hjelpemidler og teknologi utviklet for habilitering og rehabilitering av mennesker med nedsatt funksjonsevne.

Hva har man fått til?	<ul style="list-style-type: none"> – Tidlig innsats – helsefremmende arbeid, forebygging og tidlig innsats-strategi som skal vises i hele tjenesten – Velferdsteknologi er ett av satsingsområdene i Bodø kommune – Samarbeid med frivillig sektor satsingsområde – Virksomheten er læringsarena for studenter, elever og lærlinger innen ulike helseutdanninger/andre utdanninger – Hverdagsrehabilitering – Innsatsteam – Tidlig oppfølging av personer med demens i tidlig stadium – Innbyggerne får mulighet til å gjenvinne tapt funksjon samt vedlikeholde funksjonsnivå
Hva er utfordringer i dag?	<ul style="list-style-type: none"> – Mange med nedsatt funksjonsevne er uten jobb eller meningsfylt dagtilbud – Tar tid å implementere nye verktøy – Mangelfull kjennskap til hvilke velferdsteknologiske muligheter/løsninger som finnes og hvordan disse kan bidra til økt trygghet, selvstendighet og frihet. – Ressurskrevende endringer ved innføring av ny teknologi – Tverrsektorielt og tverrfaglig samarbeid
Hvordan kan man arbeide med utfordringene?	<ul style="list-style-type: none"> – Samarbeid med NAV og næringsliv videreføres – Holdningsendringer til sysselsetting av personer med nedsatt funksjonsevne – prosesser for samhandling med frivillig sektor på flere områder – Opplæring/ andre yrkesgrupper enn helsefag er nødvendig – Opplysningsarbeid – Etablere bredere/flere arenaer for samarbeid på tvers –

Bygg og byrom

Artikkel 9, Tilgjengelighet

Pkt. 1 a, 2 a – d.

1. For at mennesker med nedsatt funksjonsevne skal få et selvstendig liv og kunne delta fullt ut på alle livets områder, skal partene treffe hensiktsmessige tiltak for å sikre at mennesker med nedsatt funksjonsevne på lik linje med andre får tilgang til det fysiske miljøet, til transport, til informasjon og kommunikasjon, herunder informasjons- og kommunikasjonsteknologi og -systemer, og til andre tilbud og tjenester som er åpne for eller tilbys allmennheten, både i byene og i distriktene. Disse tiltakene, som også skal inkludere å identifisere og fjerne det som hindrer og vanskeliggjør tilgjengeligheten, skal blant annet gjelde for:

a) bygninger, veier, transport og andre innendørs og utendørs tilbud, herunder skoler, boliger, helsetjenestens lokaler og arbeidsplasser,

---

Hva har man fått til?	<ul style="list-style-type: none"> – Stort fokus på universell utforming - både ved nyetablering og nybygg av gang- og sykkelveier, bussholdeplasser, park- og rekreasjonsanlegg, og offentlige bygg som skoler og barnehager. – Konkret kompetansebygging om universell utforming – blant annet ved intern opplæring, men også i form av mastergradutdanning (Master i Universelt Design og Tilgjengelighet, Aalborg universitet København) – Flere bygg er kartlagt for å identifisere mangler på universell utforming – Enkelttiltak for rehabilitering etter kravene om uu er gjennomført, deriblant fjerning av terskler, synlige ledelinjer, merking av ujevne overflater, skilting innad i bygg, adkomstramper for tilgjengelighet uten trinn, god belysning ute og inne, dørautomatikk m.m. – Nyetablerte offentlige bygg og byrom er universell utformet - dette er sikret gjennom overvåking fra planfasen til overtakelsen. – Krav i forskrift (TEK 10/17) og andre veiledere overholdes ved nyetablering og rehabilitering av gang- og sykkelveier, bussholdeplasser, park- og rekreasjonsanlegg, og offentlige bygg som skoler og barnehager. – Informasjon og opplæring til den enkelte ansatte om løsninger og muligheter ved enkle reparasjoner og utbedringer.
Hva er utfordringer i dag?	<ul style="list-style-type: none"> – Kartlegging av eksisterende bygg og byrom gjenstår. Intern kapasitet og kunnskap begrenser dette. – Vurdering av løsningsforslag med tilhørende kostnadsoverslag gjenstår. Intern kapasitet og kunnskap begrenser dette. – Rutiner og gode, enhetlige beskrivelser mangler. – Økonomiske forutsetninger for å rehabilitere eldre anlegg mht uu mangler
Hvordan kan man arbeide med utfordringene?	<ul style="list-style-type: none"> – Kartlegging av eksisterende bygg og byrom inklusive løsningsforslag og tilhørende kostnadsoverslag kan vurderes som oppdrag for private aktører

---

-
- Utarbeide rutiner og gode, enhetlige beskrivelser
  - Bruke kartleggingsarbeidet som grunnlag for å realistiske mål og tilhørende bevilgninger i økonomiplanen
-

2. Partene skal også treffe alle hensiktsmessige tiltak for

a) å utvikle, fremme og overvåke gjennomføringen av minstestandarder og retningslinjer for tilgjengeligheten til anlegg og tjenester som er åpne for eller tilbys allmennheten,

---

Hva har man fått til?	<ul style="list-style-type: none"> – De fleste offentlige bygg og byrom har terskelfri adkomst og kan nås direkte fra bil. – Egne ansatte med kompetanse og fokus på uu i gjennomføring av prosjekter og rehabiliteringer. – Standardiserte løsninger for å kunne tilby lik merking og like løsninger på tvers av bygningsmassen (skilting, dørautomatikk). – Løpende utbedring av mangler og avvik samt tilrettelegging ved endret behov i bygningsmassen.
Hva er utfordringer i dag?	<ul style="list-style-type: none"> – Prosjekterende mangler grunnleggende kunnskap om uu – Det mangler på kapasitet og kunnskap for å kunne avsløre feil og mangler både i plan- og gjennomføringsfasen. – Manglende kunnskap om at kravene i teknisk forskrift er <u>minimumskrav</u> - både i egen organisasjon, hos konsulenter/rådgivere og utførende.
Hvordan kan man arbeide med utfordringene?	<ul style="list-style-type: none"> – Opplæring av personell i prosjekterende stillinger. – Dedikerte ressurser for kartlegging av uu på bygg og byrom. – Tiltaksplaner med kostnadsoverslag for langsiktig arbeid med fast finansiering. – Systematisering av informasjon og prioritering på tilretteleggingstiltak og uu av eksisterende bygningsmasse

---

b) å sikre at private foretak som tilbyr anlegg og tjenester som er åpne for eller tilbys allmennheten, tar hensyn til alle aspekter ved tilgjengelighet for mennesker med nedsatt funksjonsevne,

---

Hva har man fått til?	<ul style="list-style-type: none"> – Kontroll før ferdigattest utstedes at anlegget er tilgjengelig. – Krav til dokumentasjon før byggetillatelse utstedes at tilgjengelighet er ivaretatt i beskrivelsen. – Krav om at leveranser må følge nasjonale vedtatte standarder.
Hva er utfordringer i dag?	<ul style="list-style-type: none"> – Kapasitet og kunnskap om uu og tilgjengelighet for å avdekke mangler på anlegg og tjenester når disse er tatt i bruk. – Endring av eksisterende løsninger uten et tilbakevirkende regelverk. – Kapasitet på å kunne støtte private foretak med kunnskap om løsninger og muligheter.
Hvordan kan man arbeide med utfordringene?	<ul style="list-style-type: none"> – Samarbeide tett med Helse og Miljøtilsyn Salten på kontroller og registrering av avvik.

-
- Opplæring av saksbehandlere og prosjekterende for å tilføre kunnskap om uu og tilgjengelighet.
  - Øke kompetansen internt i kommunen for å kunne stoppe et nytt prosjekt hvis det foreligger mangler eller avvik på uu og tilgjengelighet.
-

c) å sørge for at involverte parter gis opplæring om tilgjengelighet for mennesker med nedsatt funksjonsevne,

---

Hva har man fått til?	<ul style="list-style-type: none"> – Avholdt intern opplæring. – Delt kompetanse i arbeidsprosesser. – Spisskompetanse gjennom universitetsutdanning.
Hva er utfordringer i dag?	<ul style="list-style-type: none"> – Til tross for et veletablert sektoransvarsprinsipp er det i mange tilfeller behov for pådrivere, for å oppnå resultater utover tekniske minimumskrav. – Det er utfordrende å forsvare kvaliteter utover tekniske minimumskrav.
Hvordan kan man arbeide med utfordringene?	<ul style="list-style-type: none"> – Kompetansebygging.

---

d) å sørge for at bygninger og andre anlegg som er åpne for allmennheten, har skilt i punktskrift og i en form som er lett å lese og enkel å forstå,

---

Hva har man fått til?	<ul style="list-style-type: none"> – Nye bygg beskrives med skilting i punktskrift og en standard skiltmal for å gjøre det tilgjengelig (font/størrelse/kontrast). – Utformet en skiltmal som skal implementeres på samtlige kommunale bygg.
Hva er utfordringer i dag?	<ul style="list-style-type: none"> – Økonomi for å få gjennomført ny skilting av bygningsmassen til Bodø Kommune. – Enighet om navnsetting og merking av kommunal bygningsmasse.
Hvordan kan man arbeide med utfordringene?	<ul style="list-style-type: none"> – Få behandlet skilting av kommunale bygg som eget prosjekt med dedikert finansiering. – Personalressurser for å få gjennomført total kartlegging av bygningsmasse og benevning av denne for et godt grunnlag før bestilling.

Arbeid

Artikkel 27, Arbeid og sysselsetting

Pkt 1 a-c, g, i, k.

1. Partene erkjenner at mennesker med nedsatt funksjonsevne har rett til arbeid på lik linje med andre; dette omfatter muligheten til å tjene til livets opphold ved et arbeid som man selv fritt velger eller påtar seg i et arbeidsmarked og arbeidsmiljø som er åpent, inkluderende og tilgjengelig for mennesker med nedsatt funksjonsevne. Partene skal trygge og fremme virkeliggjøringen av retten til arbeid, også for dem som får nedsatt funksjonsevne mens de er i arbeid, ved å treffe hensiktsmessige tiltak, også i lovs form, blant annet for

a) å forby diskriminering på grunn av nedsatt funksjonsevne i alle spørsmål som angår enhver type arbeidsforhold, herunder rekrutteringsvilkår, ansettelsesvilkår, arbeidsvilkår, opprettholdelse av arbeidsforhold, karriereutvikling og trygge og sunne arbeidsforhold.

b) å verne om den rett som mennesker med nedsatt funksjonsevne har, på lik linje med andre, til rettferdige og gode arbeidsforhold, herunder like muligheter og lik lønn for arbeid av lik verdi, og trygge og sunne arbeidsforhold, herunder vern mot trakassering og oppreisning for urett,

c) å sikre at mennesker med nedsatt funksjonsevne kan utøve sine arbeidstaker- og fagforeningsrettigheter på lik linje med andre,

g) å ansette mennesker med nedsatt funksjonsevne i offentlig sektor,

i) å sikre at mennesker med nedsatt funksjonsevne får rimelig tilrettelegging på arbeidsplassen,

k) å fremme yrkesrettet og faglig rehabilitering, bevaring av arbeidsforhold og reintegrering i arbeidslivet for mennesker med nedsatt funksjonsevne.

Hva har man fått til?

- Strategidokument for mangfold, likestilling og inkludering
- Fokus på mangfold ved rekruttering
- “Friskere tilbake” - tidligere og tettere dialog med sykmeldte, og fokus på at arbeid skal være helsefremmende
- Utarbeidelse av arbeidsplassbeskrivelser på alle virksomheter, for å sikre bedre og riktig tilrettelegging
- Ansatte som slutter av helsemessige årsaker har 3 års fortrinn til stilling i Bodø kommune
- Eget omplasseringsteam, prosedyre, prosesskart og fagkurs
- Samarbeid med NAV og AS3
- Tilskudd gjennom Arbeidslivssentret (IA-avtalen)
- Prosedyre for forebygging, håndtering og oppfølging av ansatte ved vold og trusler
- Saksbehandlingsprosedyre ved melding om trakassering og utilbørlig opptreden
- Veileder i forebygging, håndtering og oppfølging ved trakassering og utilbørlig opptreden
- Veileder i konflikthåndtering
- Veileder i systematisk HMS-arbeid
- Arbeidsmiljøgrupper i alle virksomheter som skal jobbe systematisk innen alle HMS-områder

---

Hva er utfordringer i dag?

- Implementering og systematisk arbeid ihht strategidokumentet har ikke fungert tilfredsstillende
- For lite kompetanse og kunnskap om fagfeltet og lovverket, som blant annet resulterer i for høy grad av forskjellsbehandling og diskriminering
- Balansegang mellom ansattes behov for tilrettelegging og det å måtte "utlevere" helseopplysninger om seg og eventuelt barn
- Heltidskultur VS rekruttering og omplassering ved nedsatt arbeidsevne som følge av funksjonsnedsettelse
- Omplassering av ansatte som må bytte yrke pga funksjonsnedsettelse og mangler riktig kompetanse (ikke kvalifisert)
- IA-avtale 2019-2022 - hva vil være klart i løpet av 2019

Hvordan kan man arbeide med utfordringene?

- Høst 2019 starter arbeidet med revidering og utvikling av eksisterende strategidokumentet til en *"Veileder i systematisk arbeid med mangfold, likestilling og inkludering"*
  - Informasjon, opplæring, kurs osv
-

Demokrati og informasjon

Artikkel 9, Tilgjengelighet

Pkt. 1 b og 2 g.

1. For at mennesker med nedsatt funksjonsevne skal få et selvstendig liv og kunne delta fullt ut på alle livets områder, skal partene treffe hensiktsmessige tiltak for å sikre at mennesker med nedsatt funksjonsevne på lik linje med andre får tilgang til det fysiske miljøet, til transport, til informasjon og kommunikasjon, herunder informasjons- og kommunikasjonsteknologi og -systemer, og til andre tilbud og tjenester som er åpne for eller tilbys allmennheten, både i byene og i distriktene. Disse tiltakene, som også skal inkludere å identifisere og fjerne det som hindrer og vanskeliggjør tilgjengeligheten, skal blant annet gjelde for:

b) informasjon, kommunikasjon og andre tjenester, herunder elektroniske tjenester og nødtjenester.

2. Partene skal også treffe alle hensiktsmessige tiltak for

g) å fremme tilgangen for mennesker med nedsatt funksjonsevne til nye informasjons- og kommunikasjonsteknologier og – systemer, herunder Internett.

Hva har man fått til?	<ul style="list-style-type: none"> – Ny nettside for Bodø kommune er under utvikling og lanseres 1. mai 2019. Denne har ambisjonen om å oppfylle kriteriene om universell utforming av ikt-løsninger. – Nye digitale søknadsskjemaer og andre løsninger for direktekommunikasjon med Bodø kommune er under fortløpende utvikling. – Avholdt kursing om klart språk i forbindelse med nettsideutvikling og annen kommunikasjon mellom kommune og innbygger.
Hva er utfordringer i dag?	<ul style="list-style-type: none"> – Fagfeltet er omfattende og krever mye kunnskap, både internt og hos rådgivere og leverandører av ikt-løsninger.
Hvordan kan man arbeide med utfordringene?	<ul style="list-style-type: none"> – Fortløpende kompetansebygging og intern deling av kunnskap. – Tilrettelegge for gode muligheter for tilbakemelding ved avvik eller forbedringsforslag.
